

**АСПЕКТУАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ СИТУАЦІЇ В ЧАСІ
/на матеріалі дієслівних міжмовних омонімів в українській та російській
мовах/**

УДК: 81.373.423

©Мартиросян Л. І.

The article deals with the ways of verbal expression of the actional semantics in the interlingual verbal homonyms, the actional classes of the homogeneous heterogeneous interlingual homonyms are determined.

Дієслівні омонімічні одиниці з акціональною фазовою семантикою виділяються за формальною (словотвірною) й семантичною ознаками. До складу цих омонімічних утворень входять гомогенні омоструктури, що становлять поєднання семантики префіксів із мотивуючим безпрефіксним ЛСВ і містять у собі ідею початку або кінця, завершення, досягнення певного результату дії.

З огляду на зв'язок акціональної семантики зі способами дієслівної дії дієслівні міжмовні омоніми /ДМО/ розподіляються за кількома *аспектуальними класами*. Спосіб дієслівної дії розглядається нами як один із виявів поняттєвої категорії аспектуальності, тобто способу існування ситуації в часі (А. А. Залізник, О. Д. Шмельов).

Ідея початку дії виявляється в різних відтінках, на позначення яких використовуються такі терміни, як починальний (інхоативний, інгресивний, інцептивний). Практично всі міжмовні омоніми зі значенням початку дії є гомогенними, тобто мають подібну мотивацію як імпліцитну, так і експліцитну. Переважна більшість цих одиниць є відносними міжмовними омонімами з різним виявом розгалуженості/нерозгалуженості семантичних структур (далі РСС/НСС). Рідше зустрічаються абсолютні омоніми. Дієслівні одиниці зі значенням починальності утворюють невелику групу з афіксами *за-*, *на-*, *по-*, що мають різний ступінь продуктивності.

Окремі омоніми в зіставляваних мовах при збігу в одному зі

значень і розбіжностях в інших, наприклад, укр. *зачиркати* “почати видавати скрипучі звуки (про птахів)”, “почати чиркати (про запальничку, сірники)”, останнє з яких відповідає російському *зачиркать*, характеризуються однаковим починальним способом дієслівної дії. Те ж саме стосується і таких абсолютних омонімів, як укр. *завітрили* – рос. *заветреть*, у яких спільними є семантична ознака починальності та внутрішня форма, але різною є референтна сфера слів (в російській мові позначається початок процесу псування продуктів, а в українській – початкова фаза такого явища природи, як вітер).

Досить продуктивну групу становлять дієслівні омоніми з фінитивним (перфективним) способом аспектуальності. Дієслова цього класу означають припинення певної діяльності або стану, виражаючи не обмежені в часі процеси, а також обмежені дії з ефектом досягненості. Ці дієслова мають помітне експресивне забарвлення і часто містять у своїй РСС/НСС оцінний компонент.

Специфіка міжмовних кореляцій зазначених способів дієслівної дії виявляється на тлі внутрішньомовної омонімії при зіставленні окремих ЛСВ полісемічного слова, а також при поєднанні елементів омонімії в одній із зіставляваних мов із полісемією й моносемією слів, які входять у різні опозиції за аспектуальністю: фінитивний/інтенсивно-результативний, фінитивний/тривало-обмежувальний, фінитивний/кумулятивний, фінитивний/пом’якшувальний, фінитивний/дистрибутивно-розподільчий та інші способи дії. До того ж розбіжності дієслів-омонімів можуть виявлятися у плані початкового або завершального етапу дії. Таке взаємопроникнення різновидів аспектуальності має місце й при зіставленні дієслівних ЛСВ в окремо взятій мові.

Деякі абсолютні омоніми мають подібну типологію способів аспектуальності при відмінності значень у зіставляваних мовах і наявності специфічного способу дієслівної дії одного з дієслів. Так, для українського та російського дієслів *народити* – *народить* ізосемічною є ідея

кумулятивності, нагромадження певної дії, надмірний її вияв, яка реалізується у двох різних значеннях: “дати багато плодів, принести великий урожай” (в українській мові) та “понароджувати” (в російській). Водночас ефект починальності представлено в двох різних значеннях українського дієслова *народити* “народити дитину”, “дати початок чомусь, створити”. Друге значення є переносним і виникло на основі функціональної подібності.

Інгресивний спосіб дії реалізується у такій міжмовній омонімії: укр. *повставати* – рос. *повставать*. Ці одиниці становлять відносно гомогенну словотвірну омонімію із завершеним розпадом полісемії, оскільки зв’язок між ЛСВ на синхронному рівні вже втрачено, але його імпліцитність все ж таки між етимонами ще відчувається. Про це свідчить набір етимологічно споріднених мотивуючих і мотивованих номінативних структур недоконаного й доконаного виду: *повставати* “підніматися на боротьбу з ким-, чим-небудь”, “піднімати повстання”, “чинити опір, протидіяти”. Перша одиниця *повставати*¹ словотвірно й аспектуально співвідноситься з дієсловом недоконаного виду *вставати* з приєднанням префікса *по-* (звідси *по-вставати*), а друге її значення семантично походить від цього деривата, що виник на основі метафоричного зрушення разом із третім некорелятивним ЛСВ “з’являтися, виникати”. Останній має ще два відтінки значення, зокрема, “виникати”/”виникати, народжуватись”. Усі ці значення містять в основному спільну ідею початку чогось. Натомість друге слово-омонім в українській мові *повставати*² має те ж саме словотвірне значення, пов’язане з ідеєю початку руху (пор. значення ”вийти з чого-небудь (вагона тощо)” та прокинувшись, піднятися з ліжка”, що містять у собі поняття переміщення, об’єктивоване дієсловами *йти*, *підніматись*. І тільки останнє значення українського дієслова “встати (про багатьох)” повністю покривається російським однозначним відповідником *повставать*. Отже, міжмовну омонімію зумовило зіткнення укр. *повставати*¹ – в усіх трьох значеннях, *повставати*² – у двох ЛСВ та рос.

повстають. За аналогічною моделлю, і семантичною, і словотвірною, включаючи й починальний спосіб дії, постали генетично спільні омонімічні одиниці з незавершеним розпадом полісемії у двох мовах. Йдеться про слова типу укр. *випливати* – рос. *выплывать*, де переважна більшість похідних ЛСВ пов’язується з семантичним ефектом початку руху. До того ж в основній частині значень ці омпари типологічно збігаються з попередніми дієслівними омонімами і передусім у переносно-метафоричних ЛСВ.

В окремих працях висловлюється думка, що розглядуваний спосіб дії та його відтінки семантично виражаються за допомогою різних ознак: звукової, запахової, колірної; внутрішнього стану, гомогенних процесів і т. ін. [2: 107]. Ці твердження справедливі й для внутрішньомовної характеристики дієслівної семантики інхоативності та інгресивності. Однак, якщо йдеться про міжмовний аспект дослідження зовні подібних дієслів, то слід зважати на протиставлення починальної та фінітивної (досягальної, результативної) фаз двох і більше некорелятивних ЛСВ конкретного слова-омоніма. На відміну від описаних, між внутрішньомовними омонімічними одиницями в цьому разі немає жодного семантико-дериваційного зв’язку, тому ці одиниці є гетерогенними поняттями, приміром, в українській мові.

Пошук причин появи цих явищ засвідчує, що найчастіше ДМО зумовлюється омонімією афіксів при їх поєднанні з різними твірними основами (пор. укр. *загасати* – рос. *загасать*, яким властиві омонімічні префікси й різні мотивуючі паронімічні основи – *гасати* “швидко бігати” і *гасити* ”припиняти горіння”) або ж омонімією дієслівних коренів при спільній ідеї початку дії, співвіднесеної з різними етимонами: укр. *завити*¹ відповідає значенню рос. *завыть* ”почати вити” (про собак, вовків)”, “почати утворювати звуки, що нагадують виття” // “почати видавати протяжні звуки, сумну, жалісну мелодію”, “почати голосно й протяжно стогнати”. Ці ЛСВ пов’язуються зі спільним звуконаслідувальним

ефектом. Натомість *завити*² словотвірно співвідноситься з ізоморфною мотивуючою основою з іншим значенням "обгорнути що-небудь". Зрідка причиною міжмовного зіткнення дієслівних лексем є омонімія коренів. Ще далі відійшло від вихідного деривата третє найменування *завити*³ "вплести, з'єднуючи щось в одне ціле", "заплести і завити вінок, косу" також із семантикою непрямого, оберненого руху, згинання тощо. Ці омоніми в українській мові повністю збігаються за семантикою з рос. *завить*. Омонімію коренів маємо в омонімічній парі укр. *притопити* – рос. *притопить*, де *притопить* має значення "неповністю занурити у воду" та "розпалити, докинути дров", на відміну від українського *притопити* "втопити" з досягально-результативним ефектом.

Спорадичною є омонімія, що постала у результаті випадкового збігу дієслів в окремих граматичних формах. Так, комплекс семем омонімічних внутрішньомовних структур *присипати*¹ 1. "викликати сон, присипляти", 2. (перен.) "викликати стан запаморочення", 3. "робити бездіяльним, інертним", 4. "присипляти пильність, створювати ілюзію спокою, безпеки"; *присипати*² 1. "падати на землю, посилюватися час від часу (про дощ, сніг)", 2. "придушувати, привалювати чимось сипучим", 3. "покривати тонким шаром" лише почасти (в одному, останньому значенні) збігається з російським семантичним корелятом *присыпать*. Але в цьому разі маємо омонімію тільки в українській мові, бо омонімічний збіг відбувається тільки у формі недоконаного виду цих дієслів зі спільним афіксом і значенням неповноти вияву дії: *при-сипати* (від *спати*) і *при-сипати* (від *сипати*). З точки зору способів дієслівної дії у цьому випадку коагулюють такі аспектуальні плани, як: кумулятивний, тривало-обмежувальний, переривчасто-пом'якшувальний (неповноти дії) тощо.

До ітеративного (багатократного) способу дієслівної дії належить низка міжмовних омонімів з дієслівною семантикою необмеженої дії чи стану та суфіксами -ыва – -ива. У російській мові до них відносять архаїчні залишкові форми аспектуальної системи типу *хаживать*, *сизживать*,

говаривать. В українській мові такі форми відсутні, проте семантично й словотвірно в цю парадигму вписується ряд таких омонімів у двох мовах, як *поживати*¹, *поживати*² – *поживать*; *виважувати* – *виваживать*; *засмалювати* – *засмаливать* тощо. Проте слід зауважити, що не весь набір семантичних структур збігається з цим способом дії. Так, зокрема, дієслово *поживати*² в значенні “проводити життя” (вживається зазвичай у питальних конструкціях у ситуації зустрічі) справді може вважатися реліктовою формою давньої аспектуальної системи, про що свідчать спостереження дослідників [2, с. 121]. Типологічно подібне значення відоме й у російській мові. Проте в українській – з такою самою ідеєю життя – оформилось два некорелятивних похідних, які ще не зовсім відірвалися від цієї внутрішньої форми – *жити*. Зокрема, маємо “споживати їжу”, а також при запрошенні поїсти, випити, скуштувати тощо. На підставі цих значень розвинулося ще й переносне “використовувати щось для своєї власної користі”, що не властиве російській мові.

Осібну групу ДМО становлять делімітативні (обмежувальні) за способом дії одиниці доконаного виду, які описують “невеликий відрізок дії, обмежений часом, протягом якого ця дія відбувається”. Будучи дієсловами доконаного виду делімітативного способу дії, вони зберігають певні властивості похідних дієслів недоконаного виду на позначення процесу. Їх формальним показником виступає префікс *по-*, а з функціонально-семантичного погляду вони позначають дієслова активної фізичної або механічної дії, що передбачає активний агент та прямий об’єкт дії. Ця група містить у собі й абсолютні, й відносні омонімічні одиниці з РСС в обох мовах, гомогенні – з огляду на мотиваційні зв’язки між ними.

У двох мовах, окрім значення делімітативності, деякі дієслівні ЛСВ у семантичній структурі дієслівних омонімів набувають протилежної семантики “у великій кількості”. Іншими словами, семантикон цих

омонімів концентрується навколо опозиції багато/мало. Частина дієслівних значень нейтралізує цю ознаку, займаючи проміжне положення. Так, значення дієслів *укр. поварити* “зварити в якійсь кількості”, “зробити в’ялим (про рослини, насіння) під впливом сонця” – *рос. поварить* “обмежуючись у часі, щось приготувати” мають спільну категоріальну сему “температурна ознака тепла”. Такі дієслова, на думку Ю.Д. Апресяна, утворені за семантичною моделлю “обробляти певним способом – змінювати стан об’єкта”.

Розгалужену семантичну структуру в українській мові, на відміну від російської, має дієслівна пара *побрати – побрать*. Усі значення українського дієслова мають кількісну характеристику, яка варіюється семантично (дія поширюється на рослини, предмети, пов’язані зі сферою обміну чи соціальною сферою). З наведеного комплексу тільки останнє значення “взяти, забрати в якійсь кількості” збігається з російським *побрать*.

Окремі дієслова, що мають спільний етимон, можуть вступати в аспектуальні опозиції. Так, якщо *укр. попрасти*¹ “випрати” та *попрасти*² “перемогти, знищити” має фінітивно-досягальний спосіб дії, *попрасти*² “прати певний час” – делімітативний. У російській мові всім семемам дієслів властиве результативне (фінітивне) значення. Як свідчать етимологічні пошуки, історично спільними були значення слів *попрасти* “постирать, поколотить белье” (разом зі словотвірними похідними типу *прачка, пральник* “дощечка для вибивання білизни на річці під час прання”) та *попрать* “потоптати, зневажити, придавити”, які раніше, зокрема у праслов’янській мові, належали до одного семантико-етимологічного гнізда. Дослідники вбачають між цими омонімами безпосередній мотиваційний зв’язок: ст.-сл. *попрати* “наступити, затоптати” є префіксальним утворенням (з афіксом по-) від *прати* “давити, топтати”, про що свідчить і *укр. прати*, ст.-сл. *поприште* з первісним значенням “шлях, яким ходять”, *рос. поприще* “місце для бігу, боротьби”.

Натомість М. Фасмер вважає ці одиниці негомогенними, різнорідними й генетично не пов'язаними між собою, подаючи їх як омоніми. Перший омонім співвідноситься з праслов'янським **pъrati*, яке виявляється спорідненим з лит. *perti, periu* “бити, сікти віником”, лтс. *pert* з таким самим значенням, вірм. *harkanet* “б'ю”. Друге слово-омонім пов'язується зі спільнокореневим *permi*, яке також має відповідники в різних індоєвропейських мовах: лит. *spirti, spiriu* “топтати ногами, тиснути”, лат. *spernare* “відштовхувати, принижувати, зневажати”, *sphurati* “відштовхувати ногами”, *sparaitii* “штовхає”[5, с. 3: 355]. Запозичене з церковнослов'янської мови *попрати* – у значенні “потоптати” – в сучасній українській мові кваліфікується як стилістично високе, книжне, а метафорично пов'язані з ним – “зневажити, знехтувати, перемогти” – розглядаються як архаїчні в обох мовах.

Кумулятивні за способом дієслівної дії омонімічні одиниці, характерною ознакою яких є семантика “накопичення результату дії”, утворюються здебільшого від перехідних дієслів, при яких прямий додаток стоїть у формі родового партитивного (означає частину від цілого іменників в основному зі значенням невизначеної кількості). Категоріальною ознакою цього способу дії є сполучуваність з неозначено-кількісними словами багато/мало. Як і в інших за способом дії одиницях, тут відсутні “чисті” аспектуальні плани у внутрішньомовному та міжмовному виявах. Так, виявляються синкретичними (значення нагромадження поєднується з іншими способами дії, зокрема досягальним, фінитивним) такі омопари: в російській мові дієслово *нагородить* має в основному переносне просторічне значення “навалити”, “наговорити”, яке розвивається на тлі прямого “набудувати у великій кількості”. Останнє збігається з українським відповідником *нагородити*² 1. російське *нагородить* у третьому значенні збігається з українським *нагородити*² 2. Водночас *нагородити*¹ в українській мові “дати винагороду за сумлінну службу”, “віддячити за щось”, “наділити чимось небажаним, неприємним”

– відповідників у російській мові не має. Зовнішня лексико-семантична реконструкція дозволяє прояснити нині втрачений мотиваційний зв'язок між цими значеннями, які, за М. Фасмером, генетично сягають первісного “подарить город”. Це пояснюється тим, що у феодальний період дарування земель було звичною нагородою воєначальникам. Отже, дієслово **нагородити** у значенні “обгородити чимось” безпосередньо походить від давньоруського *городъ* “огорожа, паркан, фортеця; місто, мур” (пор. слц. *hrad* “замок, фортеця, палац”, полаб. *gord* “стайня, стодола”, болг. *градъ* “місто, сад”), які є продовженням праслов'янського *gorǫdъ [1, с. 1: 571].

Поєднання кумулятивного та фінитивного способів аспектуальності маємо і в такій омонімічній парі: укр. **нагатити** “покласти, налити у великій кількості (масла в кашу)” – рос. **нагатить** “покрити гаттю”, яке виявляється паралельним до українського **нагатити**. Ці омоніми мають гомогенні зв'язки між значеннями, що зводяться до спільного етимона: *гатъ* “загата як назва, що означала спочатку *гілля* та *хмиз*, які використовувалися для спорудження загат”. Звідси й **гатити** “робити загату”; “скидати в одне місце велику кількість”; “бити” [1, 1: с. 481 – 482]. Показово, що М. Фасмер зближує *гатить* “прокладати в'язанками хмизу дорогу” з іменником *гай*, хорв. *гат* “дамба, запруда”, польськ. *gać* “чагарник, хмиз” [5, 1: 397].

Подібне значення простежуємо в російському **навалить** “накидати у великій кількості”, яке співіснує разом з переносними “зробити щось недбало, наляпати”. Обидва ці значення в українській мові відсутні. Проте спільне для обох мов виробниче значення (обробка чогось механічним способом) “виготовити валянням”, з якого розвинулись щойно розглянуті просторічні, виявляється за способом дієслівної дії фінитивно-досягальним. Омонімія є гомогенною й відносною.

До типологічно подібних за аспектуальністю, де хоча б одне значення відповідало семантиці нагромадження, належать також українсько-російські оморфи : навести – навести, навішати – навешать,

надушити – надушить, накидати –накидять, навестати – навестать, набухати – набухать та ін. В опозицію за аспектуальністю входять такі омопари, які мають кумулятивну семантику в одній із зіставлених мов: навозити – навозить, наорати – наорать, напахати – напахать, натомили – натомиль.

Як уже зазначалося, міжмовні дієслівні омоніми слід розглядати не ізольовано, а крізь призму формальних і особливо семантичних зв'язків і протиставлень, створюваних некорелятивними ЛСВ на рівні первинної та вторинної номінації, а також з урахуванням фактів імпліцитної деривації, ізосемічних (алосемічних) відношень між різномовними одиницями (спільні або відмінні каузативні характеристики, спосіб дієслівної дії) при відмінності структурно-морфологічних, внутрішньоформних показників, зокрема і словотвірного значення слова. Типовим прикладом такого підходу є моделювання міжмовного контамінаційного парадигматичного ряду гетерогенних та гомогенних омонімів з кумулятивною та іншими способами дієслівної дії, який складається: а) з опозиції омопар за семантикою, внутрішньою й зовнішньою формою в їх тісному поєднанні; б) зі словотвірного гнізда (парадигми) в одній із зіставлених мов. Так, російському “*наораться*” (F1) “*накричатися*” (D1) відповідає формально подібне українське *наоратися* (F1) “*зорати багато землі*” (тобто D2) з ізосемічною ідеєю “інтенсивність вияву ознаки, велика кількість, багато чогось”. Розглянуті дієслівні омоніми з постфіксом *-ся* належать до зворотного й багатократного способу дії, причому ця дія переноситься на сам активний агент (суб’єкт). Ідентична дієслівна семантика (активна фізична дія – обробка, спрямована на зміну стану об’єкта / активний вияв емоції, почуття самого суб’єкта дії), але відмінний спосіб дієслівної дії властивий парам типу рос. *поорать* – укр. *поорати* або *наорать* – *наорати*. У кожному конкретному випадку семантика варіюється – від неповноти вияву дії до її завершеності, результативності, кумулятивності, нагромадження у великій кількості. Приміром, укр. *поорати* має пряме

значення “покрита землю заглибленнями, борознами й переносно-метафоричне “покрита зморшками обличчя”, що постало за подібністю (глибокі зморшки на обличчі нагадують борозни). Натомість російська лексема *наорать* (F1) передбачає, *на відміну від наораться*, не зворотний спосіб, а прямий об’єкт дії – (на когось накричати – (D2), як і в укр. *наорати* “багато зорати” (D3), “підготувати ґрунт для посівів” (D4), також перехідне з означенням дії, що повністю транспонується на певний об’єкт. Показово, що українській лексемі *наорати* (F1) в російській мові відповідає зовні мотиваційно відмінне *напахать* (F2), яке виявляється синонімічним, збігається семантично “зорати багато землі” (D3), тобто простежуються відношення типу F2 рос. ≠ F1 укр. при спільному D3. Водночас російське *напахать* (F2) вступає у відношення оказіонального збігу за формою з українським дієсловом *напахати* (F2), яке співвідноситься з іншим денотатом і з іншою поняттєвою сферою – “змочити або натерти чим-небудь пахучим (D5) – напахати обличчя парфумами). Обидва дієслова є перехідними. Аналогічні відношення простежуємо у взаємозворотних, але неперехідних дієсловах типу рос. *напахаться* “багато зорати”, “зорати якусь кількість (площу) землі” і укр. *напахатися* 1. “змочити чимось ароматним”, 2. “увібрати в себе разом з повітрям запах чого-небудь” (D6).

Отже, від вихідного деривата в російській мові – *пахать* – шляхом афіксації та префіксації утворюється низка прямих словотвірних та ізоморфних ЛСВ, які вирізняються між собою семантично, залежно від характеру префікса (значення “приєднання”, “додавання”, обробка – деструкція – знищення”): пор. рос. *припахать* “зорюючи, приєднати до якоїсь ділянки”, укр. *приорати* – рос. *спахать* “зорюючи, ліквідувати, знищити”. У російській мові на основі метафоризації (орання землі як досить важка й тривала праця) розвивається семантично похідний ЛСВ “залучити до якоїсь важкої праці”, вживання якого властиве для певних соціальних прошарків. Це жаргонізм, в основному молодіжний,

студентський, злодійський. В українській мові кожній із цих одиниць відповідають омонімічні значення, в основному по одному різному значенню типу укр. *припахати* “мати легкий неприємний запах” з неповнотою вияву запахової (смакової) процесуальної ознаки або укр. *сппахати*, яке співвідноситься з цілком відмінним сигніфікативним планом – ”спалахувати, швидко займатись” (*Жар жеврів і вряди-годи сппахав на голівешках.* – І. Нечуй- вицький). У цьому разі джерелом міжмовного зіткнення в межах словотвірної парадигми виступають різні мотивуючі основи, відповідно – рос. *пахать* і укр. *пахнути*.

Таким чином, різні типи семантичних модифікацій дієслів-омонімів, які виражаються певними формальними засобами (префіксами, суфіксами та їх варіантами), розглядаються з позиції виявлення системних функціонально-семантичних розбіжностей дієслівних омокорелятивів, їх сигніфікативної та рерентної сфер у зв'язку з категоріями способу дієслівної дії та її вияву у часі. Останні об'єднуються у певні аспектуальні класи ДМО, які здатні вступати в різні семантичні й семантико-словотвірні опозиції та перехрещення (фінітивний/починальний, фінітивний/інтенсивно-результативний, фінітивний/тривало-обмежувальний, фінітивний/кумулятивний, фінітивний/ пом'якшувальний, фінітивний/ дистрибутивно-розподільний способи дії). Така дифузність аспектуальності має місце й при зіставленні дієслівних ЛСВ в окремо взятій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К.: Наук, думка, 1982 – 2000. – Т.1 – 4.
2. Зализняк А.А., Шмелев А.Д. Введение в русскую аспектологию. - М.: Языки русской культуры, 2000.
3. Кочерган М.П. Словарь русско-украинских межъязыковых омонимов: Словник російсько- українських міжмовних омонімів. –К.: Академія, 1997.

•

4. Преображенский А.Г. Этимологический словарь русского языка. – М.: Изд-во иностр. и нац. словарей, 1959. –Т. 1 – 2.
5. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О.Н.Трубачева. – М.: Прогресс, 1964 – 1973 – Т.1 – 4.
6. Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка, – К.: Рад. шк., 1989.